

PEILOSQ

PHIAE

B52

.G8

v.2

c.1

009924

1080021748

EX LIBRIS

HEMETHERII VALVERDE TELLEZ

Episcopi Leonensis

INSTITUTIONUM
ELEMENTARIUM

PHILOSOPHIÆ

ad usum Studiosæ Juventutis

AB ANDREA DE GUEVARA,

ET BASOAZABAL

GUANAXUATENSI PRESBYTERO.

TOMUS SECUNDUS

COMPLECTENS

LOGICAM, AC METAPHYSICAM.

Editio secunda Veneta secundis Auctoris curis.

VENETIIS

1819.

APUD FORESTI & BETTINELLI.

46325

B52
68

Καταφαίνεται πῶν προπαίδεια ἢ Ἑλληνική, σὺ καὶ αὐ-
τῇ φιλοσοφίᾳ θεόθεν ἦσαν εἰς ἀνθρώπους
Φιλοσοφίαν δέ, καὶ πᾶν Στωϊκῶ λέγω, εἰδὲ πᾶν Πλα-
τωνικῶν, ἢ πᾶν Ἐπικουρανῶν, καὶ Ἀριστοτελικῶν. ἅ
ὅσα εἰρηται παρέκαστη πῶν ἀνθρώπων πύπων καλῶς, δι-
καλοσιῶν μετὰ εὐσεβῆς ἐπισήμης ἐκδιδασκόνται, πούσω
σύμπαν τὸ ἐκλεκτικὸν φιλοσοφίαν φημί. ὅσα δὲ αὐ-
θράπινων λογισμῶν ἀποτεμνόμενοι παρεχάραξαν, πᾶν-
τα ἔκ αὐποτε θεῶν ἐποίησιν αὐ.

(Κλημ. Ἀλεξ. Στρ. Α. κ. ζ.)

Manifestum est igitur, primores illas Græcorum disci-
pulas unâ cum ipsa Philosophia a Deo in homines descen-
dere... Philosophiam dico non illam Stoicam, neque
Platonicam, Epicuream aut Aristotelicam: sed quæcum-
que ab his sectis bene dicta sunt, justitiam cum pia
scientia docentibus, selectum hoc omne voco philoso-
phiam. Cetera autem, quæ humanis commentis deprava-
runt, haudquaquam divina dixerim.

Clem. Alex. Strom. lib. 1. c. 7.

FONDO VALVERDE Y TELLEZ

IN UNIVERSAM PHILOSOPHIAM
PRÆFATIO.

Non is sum, qui aliud in fronte libri, aliud de-
cursu operis lectoribus exhibeam. Juventuti me scri-
bere professus sum, juvenum captui, ac profectui
me accommodans: hocque pro virili parte enitar,
ut præstem; fortasse etiam nonnulla mei nominis
jactura, si, quod minimè intendo, in alicujus sa-
pientis manus hoc opus inciderit. Ille enim jam
mos apud plures philosophicarum institutionum au-
thores invaluit; ut pene obliti, adolescentium se in-
stitutioni scribere professos esse, ea, quæ tradunt
vel exercitatis in pulvere philosophico viris neg-
tium facessant. Ego autem neminem nomino, ut
quis mihi jure succenseat, tamquam hæc dixerim,
ut unum aliquem, aut plures viros doctos suggil-
lem: Omnes summo honore habeo, ac pro meritis
quemque pendo; quin tamen ea, quæ minus mihi
rectâ videntur laudem, aut probem; vel quod ma-
gis reprehendendum foret, tamquam servum pecu-
porum vestigiis insistam.

Ac mihi quidem eâ ratio omnino aliena ad
juventutis institutionem in philosophicis visa est;
quæ relicto scholarum veteri quæstiones agitandi
more, oratoria quadam ac fusa oratione tum pro-
bationes exponendo, quum etiam argumenta extri-
can-

223924

4
cando, rudem indigestamque molem juvenum mentibus objicit. Non quod revera sint rudia, & indigesta scripta; imo & concinna, & pulchra, & apte disposita esse, concedere non gravabor exercitatis in philosophia mentibus. Verum si iis, quos rationcinandi arte rudes informandos accipis; aut nondum bene in ea instruendis, tamquam proveſto oratorio more quæſtiones enodandas proponis; perinde agis, ac si lucis egens mens, quum nulli sua forma maneat; postquam omnia evolvit, cæcoque exemit acervo, dissociata locis, concordia pace ligare, ac in syllogismos rite disponere posset. Sane qui sic se gerit, aut juvenum ignorat indolem; aut juventuti se scribere ostendens, aliud in animo versat, quam juventutis profectum.

Hæc autem ideo præfari volui, ne aut ignorare me, quæ alii scripserunt; aut nulla ratione inducendum veterem philosophandi morem tenuisse, aliquis suspicetur. Scimus etiam hodierna consuetudine satis receptum, scripta omnigenæ eruditionis farragine undecumque collecta replere, paginasque continentibus, ac prolixis adnotationibus ad duas tertias operis partes, eoque amplius obducere. Perfacile id quidem foret, ut omnes in re litteraria vel parum versati, satis norunt: at merito nobis dici posset: sed nunc non erat his locus. Fortasse in alio scribendi genere hujusmodi litterario pedantismo, ut de calculo algebrico, jure an injuria alii viderint inquiebat Vernejus Lusitanus, locus esse aliquando poterit, dummodone gloriolæ eruditionis captandæ, sel genuinæ scribendi formæ standum sit. Nec tamen hæc ita dicta existimari velim, pe inde quasi auctorum citationibus omnino parcendum

5
dum credam: quum & modestiæ sit, sensa propria aliorum dictis confirmare; & grati animi signum, quæ ab aliis didicisti, ipsis accepta referre. Quod nos passim usurpamus, alieno ore loquentes, quod possemus proprio; non solum ob rationes modo allatas; verum stili etiam variandi causa, quod gratum accidere omnibus non diffidimus.

Quod si quis a me quærat, cuinam potissimum e philosophicis reſtis sacramentum nuncupaverim? Clementis Alexandrini verbis huic volumini præfixis responsum satis arbitror, me nullius addictum jurare in verba magistri, ad hasce elucubrandas institutiones accessisse. Fugacem veritatem quocumque persequi animo sedet, siquando in Academia, Lyceo, Porticu, aut Epicuri hortulis latentem assequi potero; nec Anglos, Gallos, Germanos, Italos adire gravabor, quum spes veri inveniendis apud ipsos affulserit. Recentiorum Peripateticorum hæreses minus agnosco: mihi enim semper visum est, nihil a recta ratione magis dissonum, quam ea de causa sententiam aliquam amplecti, promovere, ac aliis defendendam proponere, quod in schola, in qua prima litterarum rudimenta posui hujusmodi opinamenta veluti scholæ tessera tamquam pro aris, ac focis propugnarentur. „ Hoc autem liberiores & solutiores sumus, quod integra nobis est judicandi potestas; nec, ut omnia, quæ præscripta, & quasi imperata sint, defendamus, necessitate ulla cogimur. Nam ceteri primum ante tenentur adstricti, quam, quid esset optimum, judicare potuerunt. Deinde infirmissimo tempore ætatis aut obsecuti amico cuidam, aut una alicujus, quem primum audierunt, oratione

6
capti, de rebus incognitis judicant, & ad quamcumque sunt disciplinam quasi tempestate delati, ad eam tamquam ad saxum adhærescunt. Nam quod dicunt; omnia se credere, ei quem judicant fuisse sapientem: probarem, si id ipsum rudès & indocti judicare potuissent. Statuere enim, quis sit sapiens, vel maxime videtur esse sapientis. Sed ut potuerint, potuerunt, omnibus rebus auditis, cognitis etiam reliquorum sententiis. Judicaverunt autem, re semel audita; atque ad unius se auctoritatem contulerunt. Sed nescio, quomodo plerique errare malunt, eamque sententiam, quam adama-verunt, pugnacissime defendere, quam sine pertinacia, quid constantissime dicatur, exquirere. Cic. in Lucul. cap. 3. Sed jam præfandi finem faciam, ne majorem in molem præsens volumen excrescat, quod ad minorem citius redactum vellem.

7
DIALECTICÆ PROLEGOMENA.

1 Dialecticam sive Logicam describens, ac definiens Tullius (Tuscul. lib. 5. cap. 25.) hæc habet: „sequitur tertia, quæ per omnes partes sapientiæ manat, & funditur, quæ rem definit, genera dispartit, sequentia adjungit, perfecta concludit, vera, & falsa dijudicat disserendi ratio, & scientia; ex qua quum summa utilitas existit ad res ponderandas, tum maxime ingenua delectatio, & digna sapiente: quo quid elegantius, pressius, ac nitidius in dialecticæ commendationem dici queat, haud facile reperies.

2 Hæc disserendi ratio, & scientia naturæ, sive Dei naturæ Auctoris beneficio, animis hominum insculpta, Logica naturalis dicitur, eo quod homini ingenita sine ullo præceptorum adjumento, natura ipsa duce, vera & falsis, certum a probabili, fallacias a ratiociniis discernere instituat. Quotidiano enim usu atque experimento comprobamus, esse homines bene multos, nullis dialecticæ præceptionibus imbutos, quorum mens a natura optime conformata, nullis umquam ambagibus circumvenitur, ut vera pro falsis, aut verosimilia pro certis excipiat. Hi nimirum Logica naturali vigere dicuntur.

3 Ex hac naturæ institutione Logica artificialis emanavit. Homines enim ingenio non vulgari pollentes, quum ea, quæ ab aliis recte diserta, aut secus, attentius considerassent, causasque errorum, aut veritatis inventæ intimè perscrutati fuissent; pederentim in regulas, quibus humanus intellectus ad recte ratiocinandum dirigeretur, pervenerunt. Id etiam in aliis artibus, ac scientiis contigisse planum est, ut homo meditando extunderet artem, ad quam scilicet a natura instituebatur, eamque ipsam naturæ institutionem præfixis regulis ad artem perduceret. Opus est itaque doctrina, sine qua, etiam si quid bene dicitur, adjuvante natura, tamen id quia fortuito fit, semper paratum esse non potest; ut aiebat Tullius (in Bruto cap. 29.).

4 Logica igitur artificialis, quam tantum deinceps considerabimus, non immerito a Cicerone adnumerata fuit inter scientias; & quidem inter eas scientias, quæ non in sola rerum contemplatione sistunt; verum ad effectio-

nem eorum, quæ regulis ac præceptis traduntur, etiam conducit: atque ad eò in artibus liberalibus, sive quæ animo potius quam corpore exercentur, collocandam non immerito dixeris. Omnes enim Dialecticæ regulæ, certe principiales et principiis certis atque evidentibus deducuntur, ac legitimæ demonstrationi subjacere possunt; quod satis, superque est, ut inter scientias sedem obtineat. Scientiam namque cognitionem rei certam atque evidentem e veris principiis deductam appellamus: Artem verò collectionem præceptorum ad opus aliquod sive animo, sive corpore peragendum: & quidem si corpore citius quam mente exercetur, ut fabrilis, aut textoria, ars mechanica nuncupatur; quod si animi intentionem magis, quam nervorum vires requirat, quemadmodum medicina, architectura, & alia plures, ars liberalis ab omnibus audit: quod Logica ad amussim quadrare quis incipiabitur?

5 Nam & si eeterarum artium liberalitas in controversiam adduci posset, Dialecticæ certe non posset. Aliarum enim *objectum*, sive materia, circa quam versantur, externæ res, aut materiales sunt: Logica verò intellectus nostri operationes dirigendas suscipit, qui quantum corpori præsent, nemo non videt. Attente tamen diversitas inter *objectum materiale*, ut ajunt, & *formale* intercedens adnotanda est. Primum dicitur materia, circa quam facultas occupatur: alterum forma sive artificium, quod in materiam inducit. Logicam verò mentis humanæ operationes dirigendas suscipere, atque easdem ad rectè disserendum conformare, perspicuum est: unde ipsius *objectum materiale* intellectus operationes sunt, *formale* regularum artificium, sive operationes ipsæ artificiosæ a mente nostra præceptorum ope ad rectè disserendum conformata. Finis tandem Logicæ, sive præceptorum, quod *objectum attributionis* appellant, est rectitudo mentis, qua vera a falsis distinguat. En luculentissimum Marci Tullii, inter eximios antiquitatis Philosophos numerandi, testimonium in lib. 1. de Finibus, ubi Epicureos exagitans sic ait: „ Jam verò in altera Philosophiæ parte, quæ est querendi, ac disserendi, quæ λόγιον dicitur, iste vester planè, ut mihi quidem videtur inermis, ac nudus est. Tollit definitiones: nihil de dividendo, ac partiendo docet: non quomodo efficiatur, concludaturque ratio, tradit: non, qua via captiosa solvantur, ambigua distinguantur, ostendit. Judicia rerum insensibus ponit: quibus si semel aliquid falsi pro vero probatum sit, sublatur omne judicium veri, & falsi putat „

6 Ex hæcenus dictis Dialecticæ utilitatem nemo non videt. Ea sane tanta est, ut in Scholis quondam disputa-

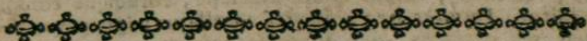
retur; sit, nec ne, ad alias scientias comparandas ita necessaria, ut sine illius adjumento alterius cuiusque scientiæ humanus intellectus compos fieri non possit. Et quidem duplicem scientiæ statum distinguebant; alterum imperfectum, quem indicat Horatius (Epist. ad Pison.): *mediocribus esse potis non dii, non homines, non concessere columna*; perfectum alterum, qui rerum omnium notitiam ad scientiam pertinentium e propriis principiis deductam importat. Plerique utilitatem maximam in dialectica sitam esse profitentes, sine illius tamen adjumento vim necessariam menti humana concedebant, ut Logica naturalis, sive lumine rationis duce, quamcumque aliam scientiam adipisceretur. Nec immerito: quis enim ante Zenonem Eleatem, quem primum ferunt Socrati dialecticæ præcepta in librum congesta obtulisse, nullum sapientem extitisse dicat, qui scientiam aliquam perfecte possederit? Nimirum ejusmodi quæstiones plerumque illius generis sunt, quæ a diversa utriusque sententiæ explanatione dependeant; atque eò fere recidunt, ut, lite bene perpensa, omnes in eadem reapse conveniant sententiæ, & solum dissentiant vocibus, ac modo res explicandi. Mihi vero constitutum est, eas tantum quæstiones, in quibus aut utilitas aliqua ad rem philosophicam eluceat; aut quæ ad severiores Theologiæ disciplinas maxime conducant, nostræ juventuti proponere. „ Quod eo liquidius faciam, ut cum Marco Tullio loquar, si perspexero, rerum inter eas, verborum ne sit controversia. Hujus ego nunc auctoritatem sequens, idem faciam: quantum enim potero, minuam contentiones; omnesque simplices sententiæ, in quibus nulla est *utilitatis* adjunctio, omnino a philosophia semovendas putabo „ (De Fin. lib. 2.)

7 Jam verò ut ad partes, in quas dialectica distribuitur, veniamus, mentis nostræ operationes intimè perpendenda sunt. Quum primum rem quamque videmus, continuo ejusdem imago animo nostro sistitur: hæc simplex rei perceptio dicitur: velut aspicientes montem, solem, cælum, quin de ipsis aliud cogitemus, eorumdem perceptionem, sive ut alii loquuntur, *simplicem apprehensionem* habere dicimur. Quod si ulterius progredientes, aliquid in ipsis animadvertamus, puta viriditatem in monte, lucem in sole, extensionem in cælo, atque ipsis easdem convenire affirmemus, judicium formamus; quod secunda est mentis nostræ operatio, ac plerumque perceptionem comitatur. Deinde si duo judicia prius concepta conferentes, rem uni attributam in primo alteri convenire, aut non convenire, in altero judicamus; res aut diversas, aut unam esse deducimus; ut si prius monti viriditatem convenire judicaverimus; deinde solem viridem non esse, atque in-

inde diversos esse concludamus: ratiocinationem effectivam, ultimam, ac præstantissimam intellectus nostri operationem. Atque tres has mentis operationes tantum Logica considerare deberet, neque extra ipsas limites suo protendere, nisi experimento compertum fuisset, subinde cogitationes nostras ita fere debere serie quadam, velut perpetua connexionione procedere, ut mens alias ex aliis notionibus perspicue deducat, & eo quidem ordine, quo a mente concipiuntur; ne præponens ultima primis, audientium aut legentium mentibus confusionem offundat. Hæc dilucida cogitationum nostrarum coordinatio methodus dicitur.

8 Quam methodum ut observarent recentiores, in quatuor partes dialecticam tributam nobis tradiderunt, eandemque partitionem, & nos libenter sequemur; quippe rationi maxime consentaneam, & rerum tradendarum naturæ convenientem. In prima igitur dissertatione perceptionem sive ideam explicabimus: secunda iudicium, ac propositionem; tertia syllogismum, sive ratiocinationem; quarta denique methodum exponemus. Quæstiones in Logica agitari solitas, utiliores dico, quæ ad sacram theologiam quoquomodo conducere videntur, ad Metaphysicam rejicimus. Quæ enim de identitate, & distinctione, de ideis universalibus, ac particularibus, ac si qua sunt alia, quæ in controversiam venire possunt; ad Ontologia, & Psychologiam pertinere nemo ambigit. Ceterum

Si quid novisti ratius istis,
Candidus imperti; si non, his utere mecum.
(Hor. ep. 6.)

DISSERTATIO I. DE PERCEPTIONIBUS.

CAPUT PRIMUM.

Perceptionum natura, & objectum.

§. I.

Perceptionis natura.

9 Pleraque ad perceptiones pertinentia metaphysicæ speculationis subjectum, potius quam sparta dialecticæ sunt. Ea tamen, quæ scitu necessaria ad rem logicam erunt, exponere est animus, ut facilius cetera percipiantur. Jam n. 7. perceptionis notionem dedimus; nimirum perceptio est ea mentis operatio, qua res cognoscimus, quin de ipsis aliquid affirmemus, aut negemus: *Simplicem* rerum apprehensionem alii vocant, ut ab alia, quam apprehensionem complexam dicunt, distinguant. Solem videns, quin aliud cogites, apprehensionem illius simplicem habes: quod si & ad lucem advertas animum, adeoque *sol splendidus* seu idea *splendoris* tamquam *soli* convenientis menti obiciatur, nondum assentiens, illum esse resplendentem; hæc erit apprehensio complexa.

10 Dum quisvis res extra animum existentes videt, quædam parva imago ejusdem menti sistitur, quæ e lucis radiis ex objecto ad oculum reflexis in retina conformatur, atque ad cerebrum fibrarum ope transmissa percussio in oculo primum facta, animum monet de objecto præsentem. Hæc imago, quæ animo sistitur, *idea* græcis, latinis & species, & notio dicitur. Planum est notionem & se ipsam & objectum percipiendum menti offerre: quemadmodum imaginem tui in speculo aspiciens, & tui imaginem, et speculum uno ictu conspicis.

11 Porro anima nostra in cerebro veluti propria sede collocata, ope nervorum toto corpore diffusorum, atque